

Попович Наталія Михайлівна,

Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, 89600
n.porovich@mail.msu.edu.ua

ORCID iD: 0000-0001-7822-6980

ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНІСНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО ДОСВІДУ ФАХІВЦЯ З МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано сутність діяльнісно-практичного компонента професійно-особистісного досвіду фахівця з музичного мистецтва. Розкрито специфіку взаємодії діяльнісної і практичної складових. Розглянуто основні принципи діяльнісного підходу, що акумулюють у своєму змісті фундаментальні закономірності навчання. Практична діяльність як стрижневий аспект професійно-особистісного досвіду майбутнього фахівця набуває видової своєрідності у різноманітних сферах реалізації активності особистості, у зв'язку з чим виникає проблема розкриття специфіки конкретного прояву діяльнісної активності, у тому числі музично-навчальної, професійної, педагогічної, мистецької. Обґрунтовано зміст практичної підготовки студентів в умовах закладу вищої освіти. Підвищення якості професійно-практичної підготовки фахівця з музичного мистецтва в умовах вищої школи забезпечується за допомогою таких принципів навчання, як неперервність освіти, її демократизація, орієнтація на творчу діяльність і неповторність особистості, забезпечення диференційованого й індивідуально-творчого підходів до її формування.

Ключові слова: професійно-особистісний досвід, діяльнісно-практичний компонент, фахівець з музичного мистецтва, професійно-практична підготовка.

Попович Н.М.

Функциональная характеристика деятельности и практической составляющих профессионально-личностного опыта специалиста по музыкальному искусству

В статье проанализирована сущность деятельностно-практического компонента профессионально-личностного опыта специалиста по музыкальному искусству. Раскрыта специфика взаимодействия деятельностной и практической составляющих. Рассмотрены основные принципы деятельностного подхода, аккумулирующие в своем содержании фундаментальные закономерности обучения. Практическая деятельность как основной аспект профессионально-личностного опыта будущего специалиста приобретает видовое своеобразие в различных сферах реализации активности личности, в связи с чем возникает проблема раскрытия специфики конкретного проявления деятельностной активности, в том числе музыкально-учебной, профессиональной, педагогической, художественной. Обосновано содержание практической подготовки студентов в условиях высшего учебного заведения. Повышение качества профессионально-практической подготовки в условиях высшей школы обеспечивается при помощи следующих принципов обучения: непрерывность профессионального образования, его демократизация, ориентация на творческую деятельность и неповторимость личности, обеспечение дифференцированного и индивидуально-творческого подходов к ее формированию.

Ключевые слова: профессионально-личностный опыт, деятельностно-практический компонент, специалист по музыкальному искусству, профессионально-практическая подготовка.

Nataliia Popovych

Functional Characteristics of Activity and Practical Components of Professional and Personal Experience of a Specialist in the Music Art

The article analyses the nature of the action-based and practical component of professional and personal experience of the specialist in the music art. The peculiarities of interaction of the activity-based and

practical components are disclosed. The basic principles of the activity-based approach accumulating the fundamental laws of learning in its content are considered. Practice as a core aspect of professional and personal experience of the future specialist acquires the species identity in various sectors of individual's activity, and therefore there is a problem of disclosing the specific manifestation of the activity-based activities, including the musical and educational, vocational, pedagogic, and artistic activities. The content of practical training of students in high school is substantiated. One of the important factors that will ensure the efficiency of formation of the action-based and practical experience component of the future music teachers is professional and creative activity, which is considered to be condition and the result of musical and educational activities, and provides an unusual approach and creative solution of professional tasks. All educational qualification levels in the structure of training of the future music teacher involve the teaching practice, the content, forms and methods of which largely determine the efficiency of formation of the action-based and practical experience component for students and their subsequent adaptation to the profession. To enhance the students' activity, the use of an active dialogue, the role play, analysis of problem situations, educational research, and special creative exercises in the music and teaching practice is of great importance. Practice in terms of a high school serves as a test of the future teacher's professional skills and, on the other side, it is an essential step in the formation of pedagogical skills, their manifestation in the personal educational activities. The pedagogical guidance of the process of forming an action-based and practical component in the structure of professional and personal experience of the future professionals provides for creation of optimal conditions for proactive actor, so it could deliberately and profoundly acquires a certain level of experience. Improvement of the quality of vocational and practical training of the future music teacher is provided by the use of such learning principles as continuity of pedagogic education, democratization, focus on creative work and unique personality of each specialist, and provision of differentiated and individual creative approach to its formation in high school.

Key words: professional and personal experience, activity-based and practical component, specialist in music art, professional and practical training.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

© Попович Н.М., 2021

Постановка проблеми. У сучасних умовах розбудови української держави, глибоких і динамічних перетворень в усіх сферах суспільства, швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, різкої зміни соціальних орієнтирів, ідеалів і переоцінки цінностей здійснюється й реформування системи педагогічної освіти. Музична освіта в Україні спрямована на задоволення освітніх й культурно-мистецьких потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій і збагачення досвіду, відтворення інтелектуального духовного потенціалу нації, вихід української науки і культури на світовий рівень, на становлення державності й демократії в суспільстві, забезпечення ринку праці компетентними висококваліфікованими фахівцями.

Ідея неперервної професійної підготовки фахівця з музичного мистецтва передбачає пошук системотворчого чинника, який забезпечив би нерозривність усіх рівнів фахової підготовки і практики. У контексті нашого дослідження таким інваріантом є взаємодія і поетапне збагачення структурних компонентів професійно-особистісного досвіду майбутнього фахівця, особливо щодо діяльнісно-практичного компонента.

Мета статті — здійснити функціональну характеристику взаємодії діяльнісної і практичної складових у структурі професійно-особистісного досвіду майбутнього фахівця з музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідники проблеми формування досвіду особистості як сукупності якостей, що визначають ефективність діяльності останньої, зосереджували свою увагу на таких її аспектах: філософське обґрунтування фундаментальних засад досвіду в герменевтиці й феноменології (В. Дільтей, Е. Гуссерль, М. Мерло-Понті, М. Хайдеггер, Х.-Г. Гадамер та ін.); вивчення досвіду як умови і результату діяльності особистості (Л. Большакова, Л. Воробйова, У. Джеймс, Т. Добудько, Д. Дьюї, Н. Кузьміна, Т. Титаренко, Б. Рассел та ін.); особливості опанування нових знань, умінь і навичок на основі набутого досвіду (Г. Коссак, О. Осницький, В. Серкін, Т. Снегір'ова, М. Холодна, І. Якиманська та ін.); психолого-педагогічні аспекти індивідуального досвіду (Т. Добудько, О. Лактіонов, А. Маркова, К. Платонов, Р. Рогожнікова, О. Савченко, В. Стрельніков, А. Хуторський та ін.), особистісного досвіду (Д. Барашева, О. Музика, К. Тороп та ін.); об'єктивно-суб'єктивна сутність естетичного досвіду (Г. Апресян, Ю. Борев, А. Буров, Д. Джола, А. Зись, І. Зязюн, Г. Карась, Н. Киященко, М. Овсянніков, Т. Скорик та ін.), діалектичний взаємозв'язок естетичного і художнього досвіду (Т. Сердюк, І. Сипченко, О. Шевнюк та ін.), сутність морально-естетичного досвіду як складової духовного потенціалу особистості (О. Коробко, Т. Левшенко, О. Олексюк, С. Хлебик

та ін.); специфіка впливу мистецтва на формування музично-естетичного досвіду особистості (Т. Завадська та ін.), значення досвіду художньо-педагогічного спілкування у професійній підготовці педагога-музиканта (О. Апраксина, Л. Арчажнікова, Г. Падалка, Л. Рапацька, О. Рудницька та ін.).

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури переконує, що вчені пропонують різні підстави для визначення структури особистісного і професійного досвіду. Одні розглядають структуру досвіду як ґрунт для конституювання суб'єктивних структур, які інтерсуб'єктивно тло життєвого світу вписує в автобіографічну ситуацію. Наприклад, О. Лаута виділяє в його структурі основні категорії цього феноменологічного поняття — очевидність і самоданість, виявлення яких передбачає інтенційно-конститутивний аналіз свідомості [6, с. 16].

Є. Євдокимова [4] конкретизує зміст структурних аспектів професійного досвіду. Вона вважає, що професійний досвід як психологічна система — це структурно-динамічна організація трьох сфер, кожна з яких є самостійною характеристикою досліджуваного феномену й має певний зміст і функції:

1) когнітивну, змістом якої є професійні знання як основа формування компетентності суб'єкта, його суджень, умовиводів, рішень, оцінок, професійних очікувань і домагань, антиципації професійної перспективи. Функцією когнітивної сфери є раціоналізація професійного досвіду;

2) «почуттєву тканину», зміст якої становлять професійні смисли, сформовані як результат емоційно-ціннісного оцінювання досвіду особистості у професійній діяльності; вони є універсальним інструментом для оцінювання й інтерпретації унікального професійного досвіду суб'єкта;

3) конативну (мотиваційно-вольову), змістом якої є системні конструкти способів професійної діяльності, цілісні патерни розв'язання професійних завдань, що розширюють репертуар поведінки суб'єкта у професійних ситуаціях та уможливають його діяльність у нестандартних ситуаціях, забезпечуючи стабільність професіогенезу особистості.

Структура досвіду містить когнітивну, регулятивну й комунікативну підсистеми. Оскільки зв'язки між ними рухомі, організація досвіду має структурно-динамічний характер. Досвід розуміють не як суму різних знань, умінь, навичок, а як інтегровану цілісність, що має тільки йї притаманні ознаки й особливості. Останні формуються у процесі життєдіяльності, закріплюються у вигляді різних структурно-динамічних утворень, які забезпечують корисні результати життєдіяльності.

Особливе значення у структурі професійно-особистісного досвіду фахівця з музичного

мистецтва відіграє **діяльнісно-практичний компонент**, основними складовими якого є: практична готовність і професійно-творча активність. Цільова установка на взаємодію діяльнісної і практичної складових передбачає орієнтацію на здобуття майбутнім фахівцем знань і набуття практичного досвіду, пов'язаного з сценічно-виконавською, музично-творчою і професійно-педагогічною діяльністю; навичок як свідомого володіння процесом свого професійного становлення, так і музично-творчого розвитку учнів; умінь не лише вибирати і застосовувати потрібні методи, прийоми і способи вдосконалення своєї виконавсько-педагогічної майстерності, а й застосовувати їх у процесі професійної діяльності.

Практична готовність як стрижневий аспект професійно-особистісного досвіду фахівця з музичного мистецтва набуває видової своєрідності у різноманітних сферах професійної діяльності, тому виникає проблема з розкриттям специфіки конкретного прояву діяльнісної активності, зокрема музично-виконавської, художньо-творчої, науково-дослідної, професійно-педагогічної тощо.

Серед наукових досліджень, у яких розроблені поняття і моделі практичної готовності до професійної діяльності, варто відзначити роботи Н. Кузьміної [7], В. Сластьоніна [8]. Так, Н. Кузьміна [7] розглядає практичну готовність з позицій загальної теорії систем і задачного підходу як складну динамічну систему, що має специфічну структуру з численними взаємопов'язаними компонентами, серед яких основними є такі: суб'єкт і об'єкт педагогічного впливу, предмет їхньої спільної діяльності, цілі діяльності й засоби педагогічної комунікації. Вони пов'язані між собою прямими і зворотними зв'язками. До кожного з компонентів автор визначає групу відповідних функцій: конструктивних, організаторських, комунікативних. Така модель має певні переваги, оскільки враховує загальний характер педагогічної діяльності, яка будується за законами спілкування.

В. Сластьонін [8] збагатив структуру практичної готовності викладача, додавши нову функціональну складову — педагогічну дію як єдність мети і змісту. Автор наголошує, що будь-яка форма педагогічної діяльності вчителя являє собою складний психологічний процес, сукупність певних взаємопов'язаних елементів, які утворюють своєрідну структурну цілісність (систему і послідовність). Останнє характеризує особистість вчителя, його соціальну зрілість, професійну спрямованість, знання основ наук, уміння показати їхню роль у суспільному і соціальному прогресі, знання психології і закономірностей розвитку дитини, зв'язок теорії з практикою навчання і виховання учнів, володіння педагогічною майстерністю, прагнення до неперервної самоосвіти.

Підвищення якості практичної підготовки фахівця з музичного мистецтва забезпечується застосуванням таких принципів, як першорядність освіти, її демократизація, орієнтація на творчу діяльність і неповторність особистості кожного фахівця, забезпечення диференційованого й індивідуально-творчого підходу до її формування.

Педагогічне керівництво процесом формування діяльнісно-практичного компонента у структурі професійно-особистісного досвіду майбутніх фахівців передбачає створення оптимальних умов для виявлення активної позиції суб'єкта діяльності, завдяки чому відбуватиметься свідоме й ґрунтовне набуття ним певного рівня досвіду.

Ще однією з вагомих складових діяльнісно-практичного компонента досвіду є *професійно-творча активність* — умова й результат музично-педагогічної діяльності. Вона забезпечує нестандартний підхід і творче розв'язання професійних завдань.

Змістовний аспект професійно-творчої активності як інтегративне особистісно-діяльне утворення поєднує в собі інтереси й потреби, спрямованість і схильності, рівень розвитку інтелектуальних, емоційних, вольових якостей і дії, які зумовлюють результативність різних видів діяльності фахівця з музичного мистецтва, поглиблення його професійно-особистісного досвіду.

Активність загалом характеризується як міра діяльнісного вираження суспільної сутності фахівця, як кількісно-якісна ознака його професійної діяльності та як система впливу на різні сторони життєдіяльності. Таким чином, професійна підготовка у вищій школі має бути спрямована на формування цього складного особистісного утворення як показника професіоналізму.

Зміст професійно-творчої активності як складного особистісного утворення формується усіма сторонами внутрішнього світу особистості: інтелектуальними, емоційними, вольовими навичками, звичками, здібностями тощо. Професійно-творча активність виявляється тоді, коли особистість із властивим їй відповідним мисленням має ще сформувані внутрішню мотивацію до професійної діяльності, застосовуючи прийоми творчого мислення у розв'язуванні конкретних музично-виконавських й педагогічно-творчих завдань.

Професійно-творча активність виявляється у діалектичній єдності й поєднанні ініціативи з відповідальністю, ретельністю, організованістю, чіткістю діяльності, самостійності — з дисципліною, продуктивності діяльності — з репродуктивністю, творчості — з нормативністю і традиціями (О. Білоус).

Для активізації діяльності студентів велике значення має застосування у музично-педагогічній практиці активного діалогу, ділової

гри, аналізу проблемних ситуацій, навчальних досліджень, спеціальних творчих вправ тощо. Рушійною силою діяльнісно-практичного процесу є потреба у творчості, заснована на усвідомленні невідповідності засвоєних алгоритмів, індивідуально-стильових особливостей особистості тій конкретній ситуації, яка складається у процесі виконання нею професійних функцій.

Сутність професійно-творчої активності, на наш погляд, необхідно розглядати з урахуванням специфіки студентського віку і навчального процесу в закладі вищої освіти. Адже професійно-творча активність є своєрідним прагненням студента проникнути у зміст досліджуваних процесів, явищ, застосувати нові прийоми долання труднощів, внести елементи новизни у способи виконання навчальних завдань, розв'язати професійно-творчі завдання. У ситуаціях, які вимагають імпровізації, нестандартних рішень, відбувається інтеграція психічних властивостей особистості і водночас закріплення таких її стійких проявів, які стимулюють професійно-творчу активність у практичній діяльності майбутнього фахівця.

На кожному з освітніх ступенів у структурі професійної підготовки фахівця з музичного мистецтва передбачено той чи той вид практики (концертно-виконавська, педагогічна, переддипломна, асистентська тощо), від змісту, форм і методів якої значною мірою залежить ефективність формування діяльнісно-практичного компонента досвіду студентів та їхня подальша адаптація до професійної діяльності.

Ми вважаємо, що для ефективного формування професійно-творчої активності й практичної готовності фахівця з музичного мистецтва під час проходження практики необхідно:

- забезпечити умови для реалізації студентами-практикантами особистісних творчих якостей у навчально-виховному процесі мистецького дитячого освітнього закладу;
- надати можливість студенту-практиканту усвідомити себе як індивідуальність, створити умови для виявлення рівня студента як музиканта-виконавця;
- розвивати у студентів уміння й навички самостійного добору музично-навчального репертуару для учнів різного віку;
- формувати уміння здійснювати самоаналіз рівня власної інтерпретації під час виконання музичних творів;
- здійснювати аналіз професійно-особистісних якостей студента як режисера у процесі моделювання нестандартного музичного заняття;
- створювати умови для розвитку виконавського й педагогічного артистизму майбутніх фахівців на прикладі змодельованих музично-педагогічних ситуацій;

- розвивати у студентів уміння діалогової взаємодії, формуючи навички комунікативно-творчої діяльності в музично-освітньому процесі.

Висновки. Таким чином, діяльнісно-практичний компонент професійно-особистісного досвіду необхідно розглядати як досить специфічну і складно структуровану систему, яка охоплює різноманітні елементи та їхні функціональні

взаємозв'язки. Означена система вимагає обґрунтованого виявлення і теоретичного моделювання, а також віднайдення системоутворювальних чинників для педагогічного керування процесами діяльнісно-практичного компонента професійно-особистісного досвіду формування й розвитку в процесі професійного становлення фахівців з музичного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар С.П. Методи навчання. *Енциклопедія освіти* / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 492–494.
2. Варій М.Й. Психологія: навч посіб. для студ. вищ. навч закл. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 288 с.
3. Вітвицька С.С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект: монографія. Житомир: В-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 440 с.
4. Євдокимова Н.О. Професійний досвід як суб'єктивно-психологічна реальність. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди. Серія: Психологія*. Харків: ХНПУ, 2009. Вип. 31. С. 59–70.
5. Кайданова Л.Г. Професійна компетентність та імідж сучасного викладача. *Гуманітарний вісник*. 2009. № 17. С. 24–29.
6. Лаута О.Д. Поняття «досвід» в контексті класичного ідеалу раціональності: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: спец. 09.00.04 — «Філософська антропологія, філософія культури». Київ, 2009. 21 с.
7. Кузьміна Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. Ленинград, 1985. 32 с.
8. Слостенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность. Москва, 1997. 460 с.
9. Шелестова А.М. Характеристика та складові комунікації у вищому навчальному закладі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 44. С. 93–99.

REFERENCES

1. Bondar, S. P. (2008). *Metody navchannia* [Teaching Methods]. *Entsyklopediia osvity*, hol. red. V. H. Kremen, Kyiv: Yurinkom Inter, 492–494 (in Ukrainian).
2. Varii, M. Y. (2007). *Psykhohiia* [Psychology]: navch pos. dlia stud. vyshchikh navch zakladiv. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury, 288 (in Ukrainian).
3. Vitvytska, S. S. (2009). *Pedahohichna pidhotovka mahistriv v umovakh stupenevoi osvity: teoretyko-metodolohichniy aspekt* [Pedagogical Training of Masters in Terms of Higher Education: theoretical and methodological aspect]. *Monohrafiia, Zhytomyr: V-vo ZhDU im. I. Franka*, 440 (in Ukrainian).
4. Yevdokymova, N. O. (2009). *Profesiinnyi dosvid yak subiektivno-psykhohichna realnist* [Professional Experience as a Subjective Psychological Reality]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. Skovorody, Seriia «Psykhohiia»*, Vyp. 31, Kharkiv: KhNPU, 59–70 (in Ukrainian).
5. Kaidanova, L. H. (2009). *Profesiina kompetentnist ta imidzh suchasnoho vykladacha* [Professional Competence and Image of a Modern Teacher]. *Humanitarnii visnyk*, 17, 24–29 (in Ukrainian).
6. Laut, O. D. (2009). *Poniattia «dosvid» v konteksti klasychnoho idealu ratsionalnosti: avtoref. dys... kand. filos. Nauk*, Kyiv, 21 (in Ukrainian).
7. Kuzmina, N. V. (1985). *Sposobnosti, odarennost, talant uchitelia* [Abilities, Giftedness, Teacher's Talent]. Leningrad, 32 (in Russian).
8. Slastenin, V. A. (1997). *Pedagogika: innovatsionnaia deiatelnost* [Pedagogy: innovative activity]. Moskva, 460 (in Russian).
9. Shelestova, A. M. (2014). *Kharakterystyka ta skladovi komunikatsii u vyshchomu navchalnomu zakladi* [Characteristics and Components of Communication in Higher Education Institution]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 44, 93–99 (in Ukrainian).

Стаття надійшла до редакції 08.09.2021.

Прийнято до друку 05.10.2021.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>